

Урок № 43

**Тема.** Гр. Тютюнник — «один із найвидатніших наших новелістів». (В. Шевчук). Життя і творчість

**Мета:** ознайомити учнів із життям і творчістю письменника, зацікавити, спонукати до читання;  
розвивати навички виділення головного, висловлення власної думки щодо почутого,  
вміння обґрунтовувати її, наводити приклади; виховувати любов до літератури, повагу до митців, естетичний смак, активну громадянську позицію.

**Очікувані результати:** учні знають матеріал про життєвий шлях письменника, вміють характеризувати

його творчість, визначати стильові та індивідуальні риси.

**Обладнання:** портрет письменника, видання творів, ілюстрації до біографії.

**Тип уроку:** вивчення нового навчального матеріалу.

**Хід уроку**

I. Мотивація навчальної діяльності школярів.

Оголошення теми й мети уроку

;; **Вступне слово вчителя.**

«Блискучим новелістом і повістярем увійшов у свідомість сучасного читача Григорій Тютюнник. Живописець правди — так можна б визначити і творчі принципи письменника, і весь лад його душі, а відтак і його стиль, позначений справді яскравою індивідуальністю. Не кожному з тих, хто пише, вдається здобути визнання сучасників. Не все із читаного залишає глибокий слід у серцях людей. Григорій Тютюнник прийшов до читачів своїх чесно, надійно, надовго. Прийшов, щоб не розлучатися». Так тепло й захоплено відгукнувся О. Гончар про свого молодшого побратима по перу. Саме Гр. Тютюннику буде присвячено наш сьогоднішній урок.

II. Актуалізація опорних знань учнів

;; **Бесіда.**

— З якими творами Гр. Тютюнника ви познайомилися в попередніх класах? («Дивак», «Климко».)

— Яке враження справили на вас оповідання, про що вони?

— Що вам відомо про самого письменника, і чому в літературі є два імені — Григорій Тютюнник і Григір Тютюнник?

III. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

;; **Міні-лекція вчителя з елементами бесіди.**

Літературознавець Т. Аврахов, досліджуючи художню майстерність творів Гр. Тютюнника, зазначав, що «уже перше безпосереднє читання кількох новел викликає відчуття повної новизни стильової манери, якоїсь надзвичайної справжності оповіданого». Він намагається визначити, «у чому ж суть Тютюнникового феномена, магізм його слова? Чому саме його новели і не такі вже й масштабні повісті звучать актуальніше, мудріше від багатьох проминулих і сучасних творів і їх безсумнівною, а проте лише дозволеною правдою».

Твори Гр. Тютюнника несли правдиві й невтішні вісті про свій час.

Письменник не був здатний на компроміси, і в цьому його трагедія. Та почалася вона не в застійні роки, коли ім'я Тютюнника шельмували або замовчували, а значно раніше. Можливо, ще того холодного осіннього дня 1937 року, коли п'ятилітній Григир біг за возом, яким його безневинно взятого під варту батька везли з рідної Шилівки до Полтави, а потім далі й далі — на край світу, аж до «Сибіру неісходимого», де він і загинув.

Майбутній письменник поділив долю мільйонів дітей, яких осиротив «великий вождь і вчитель» Сталін. Пекучий біль, туга за батьком ятрили йому душу до кінця днів. З тавром «син ворога народу» жив Гр. Тютюнник до посмертної реабілітації батька в середині 50-х років.

;; **Повідомлення учня.**

Короткий літопис життя і творчості

1931 5 грудня Народився Григир Михайлович Тютюнник в с. Шилівці Полтавської області в селянській родині. Батько плотникував та нишком готувався до екзаменів у вчительський ВНЗ, мати працювала на різних роботах.

1933 Сім'я Тютюнників голодувала, дід помер з голоду. Півторарічний Григир перестав ходити, говорити та сміятися, хоча все це вже вмів робити.

1937 Заарештували батька, «маючи на увазі політичний мотив», і «пустили по сибірських етапах...» Григора забирає на виховання до себе у Донбас батьків брат Филимон Васильович Тютюнник (мати вийшла заміж удруге).

1938 Йде до першого класу (спочатку українського, потім російського, через те що український закрили з причини малокомплектності) станції Щотове Луганської області. Закінчив 5 класів. Із цього часу і до 1962-го розмовляв і писав російською мовою (крім часу, проведеного в рідному селі).

1942 Повертається пішки додому, до матері на Полтавщину, щоб полегшити становище родичів.

1946 Вступив до Зіньківського ремісничого училища № 7, щоб отримувати одяг і 700 грамів хліба на день (цей пайок урятував сім'ю від голоду у 1947 році).

1948 Одержує 5-й розряд слюсаря з ремонту автомобілів і тракторів та направлений працювати слюсарем-шліфувальником до м. Харкова на завод транспортного машинобудування ім. Малишева.

Батько помер на засланні.

1949 Від важких умов праці на заводі захворів на туберкульоз і повернувся на Полтавщину, працює в колгоспі. За те, що не відпрацював три роки після училища, забрали в міліцію, судили й ув'язнили на 4 місяці в одній з колоній Полтавської області. Після звільнення знову на роботі в колгоспі, потім їде на будівництво Миронівської ДРЕС (Донбас), де працює слюсарем-ремонтником автомобілів.

1951 Переходить до автоколони при шахтобуді на станції Щотове Луганської області. Живе у дядька. Цього ж року призваний на службу у флот. Служить чотири роки радистом спочатку в бухті Находка Приморського краю, потім — у Владивостоці. Займається самоосвітою.

1955 Після демобілізації одразу йде у восьмий, потім у десятий клас вечірньої школи. У той же час працює токарем у Щотовському вагонному депо.

1957 Вступив до Харківського державного університету на філологічний факультет (російське відділення).

Реабілітовано батька (посмертно).

1959 Одружився з учителькою 88-ї школи м. Харкова Людмилою Василівною (1938 року народження, випускниця філфаку ХДУ). (Мав синів Михайла і Василька, яких дуже любив.)

1961 У журналі «Крестьянка» надруковано першу новелу «В сумерки» (російською мовою), що народилася з листа до дружини. Перший читач Григорових творів — старший зведений брат Григорій, письменник, який повернувся з війни тяжко пораненим і хворим. Він прихилив юнака до писання українською мовою: «Хто ж буде писати для оцих людей? Для них і про них? Ремарк?»

1962 Закінчує навчання в університеті. Працює викладачем у школі, в редакціях газет, журналів, у видавництвах.

1963 У газеті «Літературна Україна» надруковано оповідання «Дивак». Працює вчителем вечірньої школи на станції Щотове Луганської області.

1964 У журналі «Дніпро» друкуються оповідання «Зав'язь», «На згарищі», «В сутінки», «Чудасія».

1965 Оповідання «Смерть кавалера».

1966 Виходить друком перша збірка «Зав'язь».

1969 Збірка «Деревій».

1970 Книжка для дітей «Ласочка».

1971 «Лісова сторожка».

1972 Збірка «Батьківські пороги».

1973 Книжка для дітей «Степова казка».

1975 Збірка «Крайнебо».

1976 Збірка «Коріння», повість «Климко» (екранізовано 1983 року).

1979 Повість «Вогник далеко в степу».

Негласна заборона згадувати в періодиці ім'я письменника.

Повісті «Климко», «Вогник далеко в степу» відзначені премією імені Лесі Українки (за найвидатніші твори для дітей і юнацтва).

1980 6 березня Закінчив життя самогубством.

1981 Вийшов однотомник «Вибраних творів» Гр. Тютюнника.

1984 Вийшли «Твори» у 2-х томах.

1989 Посмертно нагороджений Державною премією України імені Т. Г. Шевченка.

**;; Продовження міні-лекції вчителя.**

Творчість Гр. Тютюнника виросла з його часу — воєнного і повоєнного лихоліття, коли несвобода, офіційна брехня захоплювали низи суспільства, а верхи розбещували; коли вільна думка, любов до України переслідувалися як найбільші злочини. Той час пройшов крізь його серце, позначився на його долі, на творчих принципах, укарбувався в характерах його персонажів.

Коли Гр. Тютюнника запитували, над якою темою працює, він відповідав: «Ніколи не працював над темою. Завжди працюю над почуттями, що живуть навколо мене і в мені». І додавав: «Найдорожчою темою, отже й ідеалом, для мене були і залишаються доброта, самовідданість і милосердя людської душі в найрізноманітніших проявах...»

Про особистість письменника, творче кредо свідчать його щоденникові записи.

99 З любові і муки народжується письменник — іншого шляху у нього немає.

99 Іноді я відчуваю людину, як рана сіль.

99 Мила моя Людино, ніколи я не скажу про тебе чорного слова.

99 Я сприймаю те, що мене оточує, і те, що діється навколо мене, спочатку почуттям, серцем, а вже

потім усвідомлюю,— тобто страждаю двічі з одного приводу.

99 Ні від чого я так не страждаю, як від невдоволення собою.

99 Часто запитую себе: навіщо тобі істина? Відповідаю: щоб знати де брехня...

Ніщо так боляче не

б'є людину, як брехня. Тому її так ненавиджу, тому й прагну вперед на пошуки істини.

99 Будьте прокляті часи, коли людина говорить собі: ти розумна, ти все бачиш, розумієш — від того так багато страждань. І благословенні ті, коли людина скаже: я розумна, все бачу, все розумію — тому щаслива.

99 Якщо письменник любить свій народ і хоче йому всіляких благ, то він хоче й ще одного: щоб про це знали люди. Платонічного винятку немає. Виняток є лише один — самовідданість. Вона єдина позбавлена егоїстичних підвалин. Особлива відданість тиха, негероїчна. Це і подобалось мені в Климкові. Це моя найлагідніша думка в світі, найлагідніший біль.

99 Важко щось перемінити в цьому світі. Тільки пам'ять людям, пам'ять лишається велика. Вона

поволі-поволеньки виробляє в народі мораль, ідеал. Пам'ять!

99 І що я в Господа за людина!!! Ні в чому немає мені ані міри, ані втіхи — ні в любові, ні в страж-

данні, ні в захопленнях, ні в сумі пекельному... Неприкажаний я.

99 Ідеалізм мій полягає в тому, що я завжди жду від людини хорошого.

99 Людиною треба вдатися. А стати нею, не вдавшись,— подвиг.

99 Сумніве мій! Мій ти мучителю і помішнику. Як тяжко з тобою і як страшно залишатися без тебе.

99 Згідно з моєю метою, мій вчинок — ось гармонія людської душі: мета — вчинок. Шукати гармонії

всезагальної, шукати на денному небі зірки.

99 Але в житті людини один страшний день — коли вона вперше опустить плечі, зігнеться.

99 Кому ж зостанеться жаль, що жив у моїй душі?

Найкраще про письменника скажуть його твори.

;; **Колективна робота. Художнє читання оповідання Гр. Тютюнника «Зав'язь» (або інсценізація уривка).**

Прочитайте речення, що вказують на душевний трепет юнака і дівчини.

«То Соня. Жде. Мені здається, що я ширшаю в плечах, твердішаю в ході і ось-ось підлечу. А от голосу — не стає...

— Соню,— белькочу шепеляво й противно,— це ти?..»

«...У мене починають терпнути ноги і стають, як мотуз'яні. А голова хилиться, хилиться...»

“А що,— думаю,— як я її поцілую, а вона мене — в пику? Буває ж так. Он і в кіно показують...” — і шия перестає гнутися, дубіє...»

«Отак і стовбичу коло неї, не знаючи, що й казати...»

«І від того шепоту у мене паморочиться голова, а серце починає калатати, як дзвін».

«Я не допомагаю, а майже виношу її вгору на руках. І сили в мене — як у вола».

«А далі вже нічого не бачу і нічого не чую».

«Розходяться далеко за північ, ледве переступаючи замлілими ногами і несучи на губах солодку пекучу спрагу...»

IV. 3 акріплення знань, умінь та навичок

;; **Творча робота.**

Змалюйте «психологічний портрет» письменника.

**; ; Проблемне завдання.**

На основі оповідання «Зав'язь» доведіть, що Гр. Тютюнник — майстер художньої деталі.

V. Підбиття підсумків уроку

**; ; Інтерактивна вправа «Мікрофон».**

— У біографії письменника мене вразило...

**VI. Домашнє завдання**

Знати матеріал про життя і творчість Гр. Тютюнника, прочитати новелу «Три зозулі з поклоном» та 1–2 твори за вибором; підготувати повідомлення.